

Cultural and Intellectual Consequences of the Western Civilization Invasion with Emphasis on Iranian Women

Tahmasb Alipouriani¹, Mina Nazari^{2*}, Seyed Samer Poordanesh³

1. Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran.

2. PhD Student, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran.

3. PhD Student, Department of Political Studies of the Islamic Revolution, Faculty of Humanities, Shahed University, Tehran, Iran.

Citation: Alipouriani, T., Nazari, M., & Poordanesh, S. S. (2022). Cultural and intellectual consequences of the western civilization invasion with emphasis on Iranian women. *Journal of Woman and Culture*, 13(52), 59-69.

DOR: 20.1001.1.20088426.1401.13.52.5.5

ARTICLE INFO

Received: 29.02.2022

Accepted: 20.04.2022

Corresponding Author:

Mina Nazari

Email:

mina_nazari90@yahoo.com

Keywords:

Cultural consequences
Western civilization
invasion
Women

Abstract

The recent research purpose was to investigate the cultural and intellectual consequences of the western civilization invasion with emphasis on Iranian women. The statistical universe of the study included all cultural and intellectual consequences of the western civilization invasion. The sample embraced the subjects associated to the impacts of the western civilization invasion on Iranian women. A descriptive-analytical method was applied in the research. The data was collected via the library texts and note taking on the index cards. Then the mutual relationship of the western civilization with culture and thought and western civilization invasion consequences on culture and worldview of Iranian women was analyzed. The results revealed that the thought, culture and western civilization were correlated. And it was not necessarily a liner and longitudinal. On some cases the civilization transition of a pattern to another civilization pattern, would also transfer the latent thought of one to the other one. By western civilization accumulative transition, on the primary step, the Iranian women encountered changes on cultural context through virtue, hijab and Islamic identity and...fadedness. On the next step changes on worldview domain was observed. The impacts of western civilization spread were not merely included Iranian culture and caused the values and Islamic and Iranian traditions to be faded but in the further steps the Iranian worldview was also targeted.

Extended abstract

Introduction: There were different cultures and civilizations during the history. Many civilizations emerged in the world and after a while disappeared and gave way to new civilizations. There is no doubt that they had a slight influence on each other. The difference and distinction of civilizations was not due to the "external form of relations and buildings", but to their "essence". Without knowing such point, it is not possible to offer a comprehensive understanding of the culture or civilization of a nation. Nevertheless, despite the inherent connection between thought, culture, and civilization, in different thought patterns, the point to be noted was that the kind of relationship that thought, culture, and civilization had with each other. The prevalence of western civilization in Iran in the first place weakened the Iranian and Islamic civilization and in the second step weakened the Islamic culture and worldview. The recent research purpose was to investigate the cultural and intellectual consequences of the western civilization invasion with emphasis on Iranian women.

Method: The statistical universe of the study included all cultural and intellectual consequences of the western civilization invasion. The sample embraced the subjects associated to the impacts of the western civilization invasion on Iranian women. A descriptive-analytical method was applied in the research. The data was collected via the library texts and note taking on the index cards. Then the mutual relationship of the western civilization with culture and thought and western civilization invasion consequences on culture and worldview of Iranian women was analyzed.

Results: The results revealed that the thought, culture and western civilization were correlated. And it was not necessarily a linear and longitudinal. On some cases the civilization transition of a pattern to another civilization pattern, would also transfer the latent thought of one to the other one. By western civilization accumulative transition, on the primary step, the Iranian women encountered changes on cultural context through virtue, hijab and Islamic identity and... fadedness. On the next step changes on worldview domain was observed. The impacts of western civilization spread were not merely included Iranian culture and caused the values and Islamic and Iranian traditions to be faded but in the further steps the Iranian worldview was also targeted.

Conclusions: The difference between the civilizations and the civilization of the Islamic era, not merely in the form of buildings and architectural structures and clothing of the people, nor even their social relations, but in the special general view; that is, perceptions about existence, definitions of its origin and purpose, and finally the definition it has offered to human kind. The close relationship between civilization and culture and thought on the one hand and the bedrock of women in human history and the persistence and spread of social and civilizational changes among them on the other hand led to the consequence of the spread of western civilization in the spread of western culture and thought. So that the spread of western civilization is equated with the spread of western culture and thought at the community level, which gradually led to the decline and destruction of culture in the first step and Islamic thought among women as the head of the battle against the invasion of civilization.

Authors Contributions: Dr. Tahmasb Alipouriani: Designing the general framework, data analysis and content editing. Mina Nazari: Collaboration in designing the general framework and conclusions, content editing, data analysis and final review and corresponding author. Seyed Samer Poordanesh: Collaboration in designing the structure of the article and the final review. The authors of the paper have reviewed the results and confirmed the final version.

Acknowledgments: The authors would like to thank all those who have contributed to the completion of this research through their critique and consultation

Conflict of Interest: In this study, no conflict of interest has been reported by the authors.

Funding: This study did not receive any financial support.

پیامدهای فرهنگی و فکری تهاجم تمدن غربی با تأکید بر زنان ایرانی

طهماسب علیپوریانی^۱، مینا نظری^۲، سیدسامر پوردانش^۳

۱. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
۲. دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
۳. دانشجوی دکتری مطالعات سیاسی انقلاب اسلامی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران.

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی پیامدهای فرهنگی و فکری تهاجم تمدن غربی با تأکید بر زنان ایرانی بود. جامعه آماری شامل کلیه آثار پیامدهای فرهنگی و فکری تهاجم تمدن غربی می‌باشد. نمونه پژوهش موضوع های مرتبط با تأثیر فرهنگی تهاجم تمدن غربی بر زنان ایرانی بود. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است. در این پژوهش گردآوری اطلاعات از طریق متون کتابخانه‌ای و به صورت فیش برداری صورت گرفت. سپس ارتباط متقابل تمدن غربی با فرهنگ، تفکر و پیامدهای تهاجم تمدن غربی بر فرهنگ و جهان بینی زنان، مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که: بین تفکر، فرهنگ و تمدن غربی ارتباط وجود دارد و نوع رابطه‌ای که تفکر، فرهنگ و تمدن با یکدیگر دارند، لزوماً یک رابطه خطی و طولی نیست. در پاره‌ای از موارد انتقال تمدن یک الگو به تمدن الگوی دیگر، تفکر نهفته در آن تمدن را هم منتقل می‌کند. زنان ایرانی با افزایش ورود تمدن غربی در گام نخست با دگرگونی‌هایی در زمینه ی فرهنگ، با کم رنگ شدن عفت، حجاب و هویت اسلامی ایرانی و... روبرو شدند. در گام دیگر تغییراتی در زمینه‌ی جهان بینی آنان مشاهده شد. هم چنین تأثیر رواج تمدن غربی تنها بر فرهنگ ایرانی و کم رنگ شدن ارزش‌ها و سنت‌های اسلامی و ایرانی متوقف نشده، و در گامی فراتر جهان بینی ایرانیان را نیز هدف حمله ی خود قرار داده است.

کلیدواژگان: پیامدهای فرهنگی، تهاجم تمدن غربی، زنان

مقدمه

هر تاریخی، فرهنگ و تمدنی دارد، تمدن‌های بسیاری به وجود آمده و پس از چندی از بین رفته و جای خود را به تمدن تازه‌ای داده اند. شکی نیست که تمدن‌ها، بر هم دیگر تأثیر داشته‌اند. آنچه آن‌ها را از هم منفک و هویت‌شان را معلوم ساخته، باطن آن‌ها یعنی «فرهنگ» است. البته از دیرباز تعریف مفاهیمی نظیر فرهنگ، تمدن، ملت و غیره با دشواری‌های بسیار روبه‌رو بوده است (Torabi, 2018). اما در برخی موارد فرهنگ را، باورهایی که ناشی از تفکر است و در یک جامعه وجود دارند معرفی کرده‌اند و البته می‌تواند روند فساد و یا ارتقا را طی کند (Golestani, 2021). به عبارتی

دیگر فرهنگ پدیده‌های است که با پیدایش انسان بر روی زمین ظاهر شده است (Khosro Panah, 2014) و به‌عنوان مجموعه باورها، بینش‌ها، ارزش‌ها، آداب، سنن، اخلاق و اندیشه‌های پذیرفته‌شده و حاکم بر آن جامعه می‌باشد. در این میان تمدن، مجموعه‌ای سازوکارهای مادی مبتنی بر فرهنگ است و غایت تمدن، رفع نیازهای بشری است. غالباً آن‌چه تمدن نامیده می‌شود، مجموعه‌ای از سخت‌افزارهایی هستند که به نیازهای منبعث از فرهنگ پاسخ می‌دهند. تفاوت و تمایز تمدن‌ها بدون شناخت آن‌ها، امکان عرضه‌ی درک جامع و کلی از فرهنگ و یا تمدن یک قوم را میسر نمی‌کند (Shafiee Sarvestani, 2008). در واقع تمدن فقط کمال مادی نیست، بلکه وصول به کمال، خالق و ملکات انسانی نیز است (Rahbaran, Rakabiyan & Reza Ariyae Rad, 2022) و ارتباط تنگاتنگ تمدن با فرهنگ و تفکر از یک‌سو و بسترسازی زنان در تاریخ بشری و گسترده‌گی تغییرات اجتماعی در میان برخی از آن‌ها از سوی دیگر موجب می‌شود که گسترش تمدن را در گسترش فرهنگ و تفکر غربی جستجو نمایند. امری که به تدریج زمینه‌ی زوال و نابودی در گام نخست فرهنگ و در گام دیگر تفکر اسلامی را در میان آنان به‌عنوان فرماندهی نبرد با تهاجم تمدن غربی را فراهم آورد. سه‌گانه‌ی تفکر، فرهنگ و تمدن سه‌ظهور مختلف از یک حقیقت واحد است. حقیقتی که در فرهنگ، اندکی ملموس و در تمدن ملموس‌تر خود را می‌نمایند. با اندکی تسامح می‌توان تفکر را برابر با جهان بینی دانست که نوع نگاه فرد را نسبت به انسان، عالم و مبدا شناخت نمودار می‌سازد. نگاهی که می‌توان از آن به‌عنوان خمیرمایه‌ی فکری هر فرد یاد کرد؛ خمیرمایه‌ای که در فرهنگ و تمدن به تدریج ظاهر و تمدن و فرهنگ متفاوتی را پی‌می‌ریزد. ارتباط ذاتی بین تفکر، فرهنگ و تمدن در الگوهای فکری متفاوت این است که نوع رابطه‌ای که تفکر، فرهنگ و تمدن با یک‌دیگر دارند، لزوماً یک رابطه‌ی خطی و طولی نیست. در پاره‌ای از موارد برعکس هم هست؛ یعنی انتقال تمدن یک الگو به تمدن الگوی دیگر، تفکر نهفته در آن تمدن را هم منتقل می‌کند. ارتباط میان سه‌گانه‌ی فوق را می‌توان در تمدن‌های گوناگون دنبال نمود (Nassaj, Nazari & Pourranjbar, 2015). بشر از قدیم‌الایام تا به امروز آثار مختلفی را به‌وجود آورده است، گاه تمدن‌های سترگی را خلق کرده که تا هزاران سال در عرصه‌ی زمین برجای مانده و گاه منشاء اثر در تمدن‌های بعد از خود شده است. نگاهی به بناهای باقی‌مانده از تمدن‌های مختلف در عرصه‌ی هستی، نشان می‌دهد همه‌ی وجوه اعم از سیستم آموزشی، بافت اقتصادی، نحوه‌ی اداره‌ی امور، ساختار معماری و حتی آثار ادبی و هنری کاملاً مناسب با یک‌دیگر ساخته شده است. در کل رابطه دین با تمدن و نقش دین در پیدایی یا توسعه تمدن‌ها، موضوعی است که در اندیشه بسیاری از نظریه‌پردازان و مورخان و برخی از دین‌پژوهان انعکاس یافته (Alvari & Mehdinejad, 2013) و از این‌رو نگاهی به بناهای باقی‌مانده از عصر تمدن اسلامی تا حدی موضوع را روشن‌تر می‌کند. یکسانی تمدن اسلامی در اقصی نقاط جهان نشان‌گر وجهی مشترک در بین عناصر اصلی آن مجموعه است. طرح‌های اسلیمی، خطوط منقوش بر درو دیوار، گنبدها و طاق‌نماها در همه مساجد و... همگی حکایت از اندیشه‌ی ثابتی دارند. که تعادل و نظم حاکم بر کل هستی را که منبعث از بینش حکیمانه خالق اوست نشان می‌دهد. تناسب و هماهنگی را در همه‌جای این سرزمین وسیع می‌توان دید. گویی که معمار، حفظ مجموعه‌ی ارزش‌ها و احکام‌های مقرر شده از سوی آسمان مهم‌تر از خواست اوست. تلفیق هنرمندانه‌ی باورها و ارزش‌ها با شرایط ویژه‌ی جغرافیایی و آب و هوایی، امکان ایجاد و حفظ همه آن‌چه می‌پسندد را فراهم می‌آورد. نگاهی به پوشش و لباس موجود در تمدن اسلامی نشان می‌دهد که فکر حاکم بر ساختار معماری بر این وجه نیز حاکم است. در نگاه این انسان همزیستی مسالمت‌آمیز شرایط آب و هوایی و نظام‌ارزشی وجهی ثابت از پوشیدگی را به وجود می‌آورد چرا که او به تمنای کلام قدسی خالق حاکم بر زمین و آسمان دل می‌سپارد و رای او را مقدم بر نظر خویش می‌داند (Shafiee Sarvestani, 2008).

با این وجود باید دانست که بین تک‌تک آثار و تمدن بر جای مانده از تمدن اسلامی نسبتی جدا شدنی وجود داد. هرچه در عرصه‌ی هستی به وسیله‌ی انسان به‌ظهور می‌رسد، محصول و مجسمه‌ی اندیشه و تفکر او در میانه‌ی دو نقطه‌ی آگاهی از مبدا و معرفت درباره‌ی هستی است. این معرفت در باره‌ی مبدا هستی و غایت است که نحوه‌ی بودن، کیفیت سیر تحول، حرکت و چگونگی زیستن را برای او معلوم می‌سازد و از آن پس، انسان هر صورت و هر درجه‌ای از معرفت و شناخت را حاصل کرده باشد بر آن می‌شود تا مسیر میان مبدا و مقصد تعریف شده را به‌پیماید تا به همه بودن و زیستن خود معنی دهد (Faizi, 2013).

نگاه متفاوت انسان، جهان، منبع معرفت و مکتب‌های گوناگونی را شکل می‌دهد و بدین ترتیب فرهنگ و تمدن‌های بسیاری در عرصه‌ی هستی شکل می‌گیرند. به عبارتی تفکر، روح خود را در فرهنگ و تمدن می‌دمد و به این ترتیب خانه‌ها حارس محارمی می‌شود که صاحب خانه می‌خواهد از دید نامحرمان در امان نگه دارد، جامه‌ها پوشش‌هایی هستند که اندام انسان را می‌پوشانند و صفت بارز پوشیدگی را با خود دارند. رعایت انصاف در معاملات، دوری از ریا در ارتباطات، پرهیز از تجمل و اسراف در مناسبات و بالاخره توکل به خالق هستی در همه‌ی امور وجه فرهنگی مدنیته را می‌سازند که چند صد سال در اوج شکوفایی بود (Shafie Sarvestani, 2008). با این وجود این تنها مدنیت اسلامی نیست که بر پایه‌ی تفکر و فرهنگ اسلامی شکل گرفته است. با نگاهی به مدنیت و تمدن غربی می‌توان به راحتی ارتباط موجود را دریافت. در تفکر غربی در بحث هستی‌شناسی، تصویری از جهان و هستی ارائه می‌شود که در آن خداوند نقش ربوبیت نداشته و کل امور بر عهده خود انسان گذارده شده است. تصویری که از خدا در غرب ارائه می‌شود، خالق است که هیچ‌شان اربابی و پرورش‌گری برای مخلوق خویش ندارد و آموزه‌های وحیانی تنها در حد زندگی فردی و تجربه‌های درونی شخص اعتبار دارد (Zahiri, 1999).

در این تفکر که تنها بر دنیای مادی تمرکز دارد انسان در مرکز هستی قرار می‌گیرد. لذا زمانی که از خدا و جهان بحث شود، ذیل انسان و اصالت انسان باید مطرح شود. در این تفکر انسان با امیال و خواسته‌هایش تعریف می‌شود (Motahari, 1991). به لحاظ معرفتی، عقل‌انگاری و تجربه‌گرایی، می‌توانند معیارهایی قابل اعتماد برای تشخیص حق و باطل و درستی و نادرستی باشند و چنین نتیجه می‌گیرند که عقل، سرچشمه همه حقایق دینی و اخلاقی و حتی عامل خداباوری است و انسان این توانایی را دارد که با توجه به عقل و حواس خود راه خود را بپیماید (Ebrahimza-deh, 2001). با اصالت یافتن انسان در اندیشه امانیستی غرب، حق انسان موجب شکل‌گیری حدود زندگی شده و این حدود، زندگی فرد را شکل می‌دهد به عبارت دیگر، انسان خود قانون‌گذار است و برای زندگی خویش چارچوب تعیین می‌کند؛ این که چگونه لباس بپوشد و بخورد، بیاشامد و... (Aboutrabian, 2014). به این ترتیب مدنیت غربی که بر پایه‌ی فرهنگ غربی استوار شده است انسان را به سوی دریافت‌های کلی غرب سوق می‌دهد. با توجه به مطالب گزارش شده هدف پژوهش حاضر، بررسی پیامدهای فرهنگی و فکری تهاجم تمدن غربی با تأکید بر زنان ایرانی می‌باشد.

روش

طرح پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری شامل کلیه آثار پیامدهای فرهنگی و فکری تهاجم تمدن غربی می‌باشد. نمونه پژوهش موضوع‌های مرتبط با تأثیر فرهنگی تهاجم تمدن غربی بر زنان ایرانی بود.

روش اجرا

در این پژوهش گردآوری اطلاعات از طریق متون کتابخانه‌ای و به صورت فیش‌برداری به دست آمد. سپس از داده‌های به دست آمده به بررسی پیامدهای تمدن غربی بر زنان ایرانی پرداخته شد. هم‌چنین ارتباط متقابل تمدن غربی با فرهنگ، تفکر و پیامدهای تهاجم تمدن غربی در فرهنگ و جهان‌بینی زنان، مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

پس از بررسی یافته‌ها در خصوص پیامدهای فرهنگی و تفکری تهاجم تمدن غربی با تأکید بر زنان ایرانی، نتایج ذیل به دست آمد که به آن‌ها پرداخته می‌شود:

- روند حضور تمدن غربی و وضعیت زنان در ایران

آشنایی ایرانیان با مدنیت غربی، در پی برقراری ارتباط میان ایران و اروپا، آغاز شد. این ارتباط با استقرار سلسله‌ی صفویه در ایران امکان‌پذیر گردید. متأسفانه علی‌رغم آشنایی اولیه ایران با غرب متمدن، جامعه ایران از ابتدا تاکنون به دنبال انتخاب و به کارگیری و گسترش ابزارآلات و مصنوعات مدرنیته در ایران بوده و کمتر به بعد فلسفی و فرهنگی

آن توجه کرده است. غرب‌گرایی در ایران را می‌توان از دوره قاجاری پی‌گرفت، امری که در دوره ی پهلوی اول ادامه و در پهلوی دوم به اوج خود رسید. گسترش روزافزون تمدن غرب، مواجهه‌ی تمدن‌ها و جوامع دیگر را با این تمدن نو ظهور اجتناب‌ناپذیر می‌کرد. مرحله‌ی نخست شناسایی ایرانیان و برخورد ایشان با تمدن غرب با تکنیک ظهور یافته در این تمدن در قالب فنون نوین نظامی، ابزار و ادوات نوین جنگی تجلی پیدا کرده بود، همراه شد. در نتیجه ایران نیز مانند بسیاری از جوامع شرقی ناگزیر از استفاده از محصولات صنایع غربی در حوزه‌های نظامی و مدنی گردید (Foran, 1992, Translated by Tayefi, 1990). تقلید و اقتباس از پوسته بیرونی و ظاهری تمدن غرب بدون توجه به تحولات تاریخی و زیرساخت‌های جامعه غربی، بسیاری از کسانی که در صحنه کارگردانی را برعهده داشتند (شاه و دیگران) با برداشتی سطحی از مدرنیسم و تلاش برای اجرای آن در ایران، فکر می‌کردند بر معضل بزرگ عقب‌ماندگی کشور غلبه خواهند نمود. لذا مسائلی چون تغییر نوع پوشاک مردان و زنان، رواج مدهای غربی و وسایل زندگی نو، ایجاد کلپ‌ها و باشگاه‌ها، برگزاری میهمانی‌های مختلف همراه با رقص و موسیقی و بسیاری از مسائل دیگر به تقلید از غرب انجام می‌شد (Baserat Manesh, 1997). با فراهم شدن امکان سفر ایرانیان به اروپا از راه سفارت، سیاحت، تجارت و... فصل جدیدی از آشنایی ایرانیان با تمدن غرب گشوده شد، فصلی که شاید اوج آن را بتوان در روی کار آمدن رضا شاه دنبال نمود. رضاشاه که با کمک انگلیس توانسته بود نظام حاکم را در دست گیرد، در سفر خود به ترکیه تحت تأثیر مظاهر و فرهنگ غربی قرار گرفت و به این نتیجه رسید که تنها راه پیشرفت ایران ملبس شدن و متظاهر شدن به تمامی ظواهر فرنگی است. این چنین شد که در سال ۱۳۰۷ فرمان متحدالشکل شدن لباس‌ها صادر و در ۱۷ دی ۱۳۱۴ کشف حجاب تصویب شد. به این ترتیب رضاشاه اولین گام را در جهت مبارزه با سنت ایرانی و اسلامی برداشت و اولین نشانه‌های هجمه همه‌جانبه مدرنیته و فرهنگ غربی در ایران نمایان شد (Foran, 2008, Translated by Tadayon, 2013). فهم نادرست ماهیت و علل و عوامل مدرنیسم اروپایی تا بدانجا تنزل کرده بود که معیار پیشرفت را در کلاه کلنی (شاپو)، کشف حجاب و... می‌دیدند و مدرنیسم، تجددگرایی و غرب‌گرایی حالتی ظاهری پیدا نمود (Bashirieh, 2002). اصلاحات رضاخان ساختار نیم بند اقتصاد سنتی را برهم‌زد و بافت‌های اقتصادی کهنه ایلی و عشیره ای از هم گسیخت و تبدیل به یک اقتصاد وابسته کرد (Bahrami, 1998). با فروپاشی استبداد رضاخانی که نماینده «ناسیونالیسم تجددگرا» بود، در دهه نخست عصر پهلوی دوم، جامعه ایرانی شاهد شکل‌گیری «ناسیونالیسم ضد استعماری» بود که مهم‌ترین محصول آن، «نهضت ملی کردن صنعت نفت» است؛ تا این که با کودتای 28 مرداد 1332 و سقوط دولت مصدق، تغییرات ژرفی در ساختار سیاسی ایران پدید آمد. از آن پس، شاه به یگانه سیاست‌گذار و داور سیاسی کشور تبدیل شد (Azghandi, 2008). وی از ابتدای دهه 1340 با حمایت غرب، فصل تازه‌ای را در ساختار اجتماعی ایران گشود و ایران را به دور تازه‌ای از عصر نوسازی وارد کرد. بدین ترتیب دوره دوم تجددگرایی، آمرانه آغاز گشت و مظاهر و تجلیات تمدن غرب با شتاب فراوانی وارد جامعه ایران شدند، بدون آن که در این اقتباس، منطق و عقلانیتی به کاررفته باشد. اعمال چنین سیاستی به جهت عدم سنخیت با فرهنگ بومی موجبات انحطاط اخلاقی، سیاست پوچ‌گرایی، گسترش فرهنگ مصرف و وابستگی بیشتر و همه‌جانبه به کشورهای بیگانه را فراهم ساخت. در دوره محمد رضا نیز هیچ اقدام اصولی برای پرکردن شکاف عمیق اقتصادی و فرهنگی نگرفت و صرفاً به رشد فرهنگ کاذب شهری، رشد مهاجرت به شهر و اقتصاد وابسته منطقه‌ای منجر شد و توجهی به رشد شاخصه‌های اقتصاد نوین و تکامل صنایع تولیدی نشد و مردم ضربه سختی را متحمل شدند (Bahrami, 1998).

با سقوط دولت استبدادی محمد رضا شاه و وقوع انقلاب اسلامی به رهبری آیت الله خمینی (ره) نظام ارزشی جدیدی پایه‌ریزی شد که عناصر مهم آن از میان بردن بی‌عدالتی، نابرابری، استبداد، وابستگی به غرب و تمایل بیشتر به مذهب و ایشار بود. با تغییر ارزش‌ها در جامعه ایران اوضاع کشور تا حدود زیادی دچار تغییر شد. با روی گردانی اکثریت مردم از مصرف‌گرایی تقاضا برای کالاهای لوکس کمتر شد و با عدم تقاضا این کالاها که قسمت اعظم آن از غرب وارد می‌شد، بود در واقع به معنای از بین رفتن بازار کشورهای غربی در ایران بود. در نظام ارزشی جدید، ارزش‌گزاران و هنجارسازان همگی متفق‌القول برای تغییر ارزش‌ها گام برداشتند. پیرو این حوادث در غرب و شرق خطر شکل‌گیری قدرت جهانی جدید احساس شد. نگاهی به حجم واردات در بعد از انقلاب و جنگ تحمیلی خود گواهی بر مطلب فوق خواهد بود (Rafipour, 2005).

- پیامدهای فرهنگی تهاجم تمدن غربی و زنان ایرانی

تأثیر رواج تمدن غربی را می‌توان در ابعاد مختلف فرهنگی و فکری دنبال نمود. به عنوان نمونه، جایگزین شدن لباس‌های غربی به جای لباس‌های بومی و سنتی، فراموشی بازهای محلی و جایگزینی آن با بازهای کامپیوتری، رواج صنایع غیر بومی به جای صنایع دستی، جایگزین شدن زبان و گویش محلی و زبان فارسی با واژگان و اصطلاحات غربی در کاربردهای عامیانه، رواج موسیقی غربی به جای موسیقی‌های محلی، فراموشی معماری اسلامی و گسترش معماری غربی و... مهم‌ترین پیامدهای فرهنگی رواج تمدن غربی است. در سال‌های گذشته بسیاری از گویش‌ها و آداب و رسوم جوامع بشری دچار تغییر و تحول شده و برخی از آن‌ها حتی تا حد فراموشی پیش‌رفته‌اند. یکی از این عواملی که نقش به‌سزایی در شناساندن فرهنگ یک جامعه ایفا می‌کند، مقوله لباس یا همان لباس محلی است. امروزه استفاده از لباس‌های محلی و سنتی در بسیاری از نقاط ایران به فراموشی سپرده شده و مردم عمدتاً از لباس‌های رایج شهرهای بزرگ استفاده می‌کنند. با این وجود این تنها الگوهای غربی پوشش نیست که در جامعه گسترش پیدا کرده‌اند، با رواج لباس‌های خارجی به تدریج ارزش‌هایی هم‌چون عفت و حجاب در میان زنان و مردان ایرانی رخت خواهد بست. چنانچه امروز در شهرها ورود لباس‌هایی جدید برای پسران و دختران مشاهده می‌شود که مشخصه اصلی آن‌ها پارگی‌ها و رفو شدن است که از یک سو مخالف با عفت و حجاب و از سوی دیگر مخالف با فرهنگ قومی است. بی‌توجه بودن به مبانی فکری و فرهنگی لباس‌های غربی و رواج آن در جامعه، خود خطری است که می‌تواند منجر به تشدید بی‌عفتی در جامعه و کم‌رنگ شدن ارزش حجاب گردد. در تحقیق (Nasernasir & Tajik Esmaeili, 2022) مشخص شد که سامانه‌های جدید مانند اینستاگرام در حوزه کیفیت و نوع پوشش جوانان تأثیر به‌سزایی گذاشته و مد لباس غربی رواج یافته است.

کم‌رنگ شدن معماری اسلامی و رواج الگوها و سبک‌های معماری غربی در محیط خانه هم‌چون ساختن آشپزخانه‌های باز نیز که منجر به از بین رفتن حریم زنان و خانه شده است خطری است که در دوران جدید اغلب جامعه‌ی ایرانی را تهدید می‌کند. با این وجود این تنها معماری، موسیقی و پوشش ایرانی نیست که با این تهاجم تمدنی رو به روشده است. تأثیر رواج تمدن غربی تنها بر فرهنگ ایرانی و کم‌رنگ شدن ارزش‌ها و سنت‌های اسلامی و ایرانی باقی‌نمانده بلکه در گامی فراتر جهان‌بینی ایرانیان را نیز هدف حمله‌ی خود قرار داده است. اما برخلاف اتفاقات کنونی، باید دانست سنت‌گرایان در دهه‌های گذشته آراء خود را نسبت به هنر و معماری ارائه کرده و دیدگاه ایشان به نگرشی غالب در تفسیر معماری اسلامی تبدیل شده است و در این میان پیروان مکتب سنت‌گرایی، هنر را امری رمزگونه دانسته و ساحت قدسی برای آن قائل شدند (Afshar, 2022).

- پیامدهای رواج تمدن غربی بر جهان‌بینی ایرانیان

بین تفکر، فرهنگ و تمدن ارتباطی متقابل وجود دارد، چنان‌چه بسیاری از آثار برجای مانده، نگرش‌ها و باورهای موجود در الگوی اسلامی و الگوی غربی متأثر از جهان‌بینی اسلامی و غربی است. چنانچه گسترش تمدن در تمدن دیگر به تدریج به الگوهای فرهنگی و فکری مختص به خود را گسترش خواهد داد. رواج و گسترش بسیاری از ملزومات تمدنی غرب بدون توجه به فرهنگ و تفکر این ملزومات، در جامعه‌ی ایرانی به تدریج تغییرات فرهنگی را در سطح جامعه پدیدار نمود. تأکید بر تفکر (جهان‌بینی) و متأثر دانستن این مؤلفه از تمدن غربی، منجر می‌شود که در ادامه تغییرات پیش‌آمده در جهان‌بینی ایرانیان بررسی گردد، امری که خود متأثر از الگوی اسلامی است. مسلمان بودن جامعه ایرانی و متأثر بودن جهان‌بینی ایرانیان از اسلام، منجر شد که با نگاهی به یافته‌های برخی از پژوهش‌های موجود پیرامون دین‌داری و رابطه‌ی آن با برخی مظاهر تمدنی غربی هم‌چون استفاده از ماهواره، اینترنت و فضای مجازی مورد توجه قرار گیرد. اکثر پژوهش‌های موجود پیرامون دین‌داری تلاش کردند که وضعیت دین‌داری را بر مبانی الگوی (Glock & Stark, 1965) بررسی کنند. ابعاد دین‌داری براساس این مدل بر ۵ بعد اعتقادی، مناسکی و رفتارهای دینی، تجربی، آگاهی و پیامدی استوار است (Kazemi & Faraji, 2009). نگاهی به برخی محصولات غربی هم‌چون ویدئو، تلویزیون و سینما در زمان گذشته، اینترنت و ماهواره در عصر حاضر که هدف آن‌ها برقراری ارتباط مستقیم با مصرف‌کننده است

واقعیت‌های تلخی را در محورهای یادشده نمایش می‌دهد. استفاده از اینترنت و رادیو به عنوان نمونه‌ی کوچکی از تمدن غربی موجی از دگرگونی فرهنگی و فکری را در جامعه ایرانی شکل بخشیده است (Karam Elahi, 2010). ابزارهای نوین تکنولوژی شمشیرهای دولبه‌ای هستند که اگر متناسب با ساختار بومی و ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی مورد قبول جامعه به کار گرفته نشوند به مرور تبدیل به ابزاری مهلک در جهت تخریب به کار گرفته خواهند شد. چرا که صدور تمدن غربی به کشورهای در حال توسعه جدای از عوارض جانبی آن نیست. تمدن با خودش، فرهنگ و اخلاق مرتبط را نیز به همراه می‌آورد. ناهمگونی فرهنگ جدید با بافت سنتی اخلاق و فرهنگ، تعارضاتی را موجب می‌شود و در این رهگذر اغلب سنت‌ها و ارزش‌های کهن به بهانه از تجاعی بودن و عدم قابلیت در اجرا به مرور حذف می‌گردند و معیارهای فرهنگ جدید و ظاهراً مترقی جایگزین می‌شود. خطر گسترش تمدن غربی در جامعه ایرانی منجر می‌شود تا با وضعیت موجود در جهت مقابله اقداماتی انجام و راهکارهایی ارائه گردد. در همین راستا نتایج حاصل از پژوهش (Hemmat, 2020) نشان داد که شبکه مجازی اینستاگرام که از جمله ابزار تکنولوژی جدید تلقی می‌شود، تأثیرات بسیار وسیع و گسترده‌ای بر روی سبک زندگی ملت‌ها، فرهنگ آنان و حتی سبک و شیوه زندگی آنان می‌گذارد و این تأثیرات در کشورهای غنی از فرهنگ بسیار مشهودتر است.

بحث و نتیجه‌گیری

پیوند تمدن با فرهنگ و تفکر موجب شده تا مهم‌ترین پیامدهای حضور تمدن غرب در کشور، عرصه‌ی فرهنگ و تفکر مورد بررسی و جستجو قرار گیرد. ارتباط سه‌گانه‌ی تفکر، فرهنگ و تمدن لزوماً رابطه‌ای خطی نیست و در بسیاری از موارد رواج تمدن غربی، فرهنگ و جهان‌بینی غربی را در پی داشته است. چنانچه رواج تمدن غربی در ایران در گام نخست تمدن ایرانی و اسلامی را تضعیف و در گام دیگر موجب کم‌رنگ شدن فرهنگ و جهان‌بینی اسلامی شده است. به عنوان نمونه، جایگزین شدن لباس، موسیقی و معماری غربی در میان ایرانیان به تدریج لباس سنتی، موسیقی محلی و معماری اسلامی رخت بریست. کاهش ارزش‌های فرهنگی هم چون حجاب و عفاف، تساهل و مدارا، رواج خشونت، اختلاط مردان و زنان و... نشان از پیامدهای ورود تمدن غربی است. با این وجود تغییرات به وجود آمده از تمدن و تهاجم غربی در همین حد باقی نمانده و در بسیاری از موارد به کاهش باورهای اسلامی در برخی از افراد منجر گردیده است. بنابراین لازم است که مردم و به‌ویژه زنان پیوند میان تمدن، فرهنگ و تفکر غربی را درک نمایند. با نگاهی به کارکردهای تمدن غربی و تلاش در جهت تطبیق و بومی‌سازی، از رواج فرهنگ و جهان‌بینی غربی‌ها در کشور و خصوصاً در زنان می‌توان جلوگیری نمود. ترویج تمدن و فرهنگ اسلامی و تلاش در جهت شناساندن این تمدن به زنان، مردان و نسل جوان در کنار آشنایی با تفکر اسلامی ایرانی می‌تواند در کاهش گرایش به تمدن غربی مؤثر باشد.

سهم نویسندگان: دکتر طهماسب علیپوریانی: طراحی چارچوب کلی، تحلیل داده‌ها و تدوین محتوا. مینا نظری: همکاری در طراحی چارچوب کلی و نتیجه‌گیری، ویرایش محتوا، تحلیل داده‌ها، بررسی نهایی و نویسنده مسئول. سید سامر پوردانش: همکاری در طراحی ساختار مقاله و بررسی نهایی. نویسندگان مقاله نتایج را مورد بررسی قرار داده و نسخه نهایی تأیید کرده‌اند.

سپاسگزاری: نویسندگان از همه‌ی کسانی که با نقد و مشورت خود در تکمیل پژوهش مؤثر بوده‌اند، تقدیر و سپاسگزاری می‌کنند.

تعارض منافع: در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی را نویسندگان گزارش نکرده‌اند.

منابع مالی: این پژوهش از حمایت مالی برخوردار نبوده است.

References

- Aboutorabian, F. (2014). Symbols of western lifestyle in contrast with islamic lifestyle. *Religious Lifestyle Quarterly*, 1(1), 95-126. [Persian] URL: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1027435/>
- Afshar, H. (2022). A practical interpretation of the prevalence of the octagonal plan in Seljuk tombs and a critique of traditionalist views. *Journal of Negarineh Islamic Art*, 8(21), 137-148. [Persian] URL: https://niamag.birjand.ac.ir/article_1932.html?lang=fa
- Alvari, M., & Mehdinejad, S. R. (2013). The Relationship Between Religion and Civilization Malek Binnabi's Thought. *Journal of Islamic History and Civilization*, 2(9), 163-191. [Persian] URL: https://jhc.in.srbiau.ac.ir/article_3229_673.html
- Azghandi, A. (2008). *History of political and social developments in Iran (1941-1978)*. Tehran: Samat. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1303132/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE-%D8%AA%D8%AD%>
- Bahrani, R. (1998). Pahlavi ethnic policy towards the Lor people. *Strategic Studies*, 1(1), 85-124. [Persian] URL: http://quarterly.risstudies.org/article_1365.html
- Bashrieh, H. (2002). *Political sociology of Iran*. Tehran: Negah Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1407561/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D8%AF%D>
- Basirat Manesh, H. (1997). *Ulema and the regime of Reza Shah*. Tehran: Orouj Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1447075/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D8%B9%D9%84%D9%85%D8%A7-%D9%88>
- Ebrahimzadeh, N. (2001). Wisdom in islamic and western thought. *Payam Hozeh*, 32(1), 69-71. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/53847/%D8%B9%D9%82%D9%84>
- Feizi, M. (2013). An introduction to lifestyle. *Quarterly Journal of Religions and Knowledge*, 85(1), 27-42. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/339400/>
- Foran, J. (1990). The concept of dependent development, the key to Iran's political economy in the Qajar era. Translated by Ali Tayefi. (1992). *Journal of Political and Economic Information*, 57-58(6), 97-103. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/102127/%D9%85%D9%81%D9%87%D9%88%D9%85>
- Foran, J. (2008). *The fragile resistance of the history of social developments in Iran*. Translated by Ahmad Tadayon. (2013). Tehran: Rasa Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1159348/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D9%85>
- Glock, C. Y., & Stark, R. (1965). *Religion and society in tension*. Chicago: Rand McNally. URL: [https://www.scirp.org/\(S\(lz5mqp453edsnp55rrgjt55\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=995555](https://www.scirp.org/(S(lz5mqp453edsnp55rrgjt55))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=995555)
- Golestani, S. (2021). Sociological Analysis of the Relationship Between Sensory Culture with Social Corruption. *Journal of Islamic Studies of Social Injuries*, 3(1), 107-122. [Persian] URL: http://iss.shahed.ac.ir/article_3736_735cc62d10f3bad0ad794ce7acc2f697.pdf
- Hemmat, O. (2020). Investigating the impact of Instagram on the lifestyle of third world countries. *Payashehr Monthly*, 3(27), 1-12. [Persian] URL: <https://civilica.com/doc/1273391/>

- Karam Elahi, N. (2010). A study of the relationship between internet use and user religiosity. *Journal of Cultural and Social Studies*, 1(1), 9-26. [Persian] URL: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/>
- Kazemi, A., & Faraji, M. (2009). A survey of the situation of religiosity in Iran: With emphasis on survey data in the past three decades. *Quarterly Journal of Cultural Research*, 2(6), 79-95. [Persian] URL: <http://ensani.ir/file/download/article/20101004101737-%D8%A8%D8%B1%D8%B1%D8%B3%D9%8A%20>
- Khosro Panah, A. H. (2014). *Flowology of countercultures*. Qom: Islamic Education and Training. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11140057/%DA%A9%D8>
- Motahari, M. (1991). *On the islamic revolution*. Tehran: Sadra. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/>
- Nasernasir, S., & Tajik Esmaeili, S. (2022). The relationship between using Instagram and the attitude towards fashion Among the youth of Tehran. *Journal of Sociological Studies*, 55(2), 1-12. [Persian] URL: https://jss.tabriz.iau.ir/article_682636.html?lang=fa
- Nassaj, H., Nazari, M., & Pourranjbar, M. (2015). *Investigating the cultural and intellectual consequences of the western civilization invasion in Iran after the revolution*. The fourth conference of the Iranian Islamic model of progress; Iran's progress, past, present, future: Tehran. [Persian] URL: <https://4cp.olgou.ir/papers/132.pdf>
- Rafipour, F. (2005). *Development and conflict*. Tehran: Publishing Company Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11196031/%DA%A9%D8%AA>
- Rahbaran, H., Rakabiyani, R., & Reza Ariyae Rad, H. (2022). The role of religion in civilization making. *Transcendent Policy*, 9(35), 151-170. [Persian] URL: http://sm.psas.ir/article_252100_fed2f098bdca98513722cb203b056b65.pdf
- Shafiee Sarvestani, I. (2008). *Thought, culture and literature, civilization*. Tehran: Hilal Publishing. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1958655/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D8%AA>
- Torabi, M. (2018). Different approaches in the field of civilization-culture relation. *Sepehr-e-Siyasat*, 5(16), 27-52. [Persian] URL: https://se.qom.iau.ir/article_543906_68105a8aece01.pdf
- Zahiri, S. M. (1999). An introduction to the epistemological foundations of freedom in islam and liberalism. *The Thought of the Seminar*, 20(1), 1-12. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/>